

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ

Βιβλ.1, κεφ.1

1. Πολλάκις ἐθαύμασα, τίσι ποτέ λόγοις Ἰθηναίους ἔπεισαν οἱ γραψάμενοι Σωκράτη, ὡς ἄξιός εἴη θανάτου τῆ πόλει. ἢ μὲν γὰρ γραφή κατ' αὐτοῦ τοιάδε τις ἦν· ἀδικεῖ Σωκράτης οὐς μὲν ἢ πόλις νομίζει θεοὺς οὐ νομίζων, ἕτερα δὲ καινὰ δαιμόνια εἰσφέρειν· ἀδικεῖ δὲ καὶ τοὺς νέους διαφθείρων.

2. Πρῶτον μὲν οὖν, ὡς οὐκ ἐνόμιζεν οὐς ἢ πόλις νομίζει θεοὺς, ποίω ποτ' ἐχρήσαντο τε κμηρίω; θύων τε γὰρ φανερὸς ἦν πολλάκις μὲν οἴκοι, πολλάκις δὲ ἐπὶ τῶν κοινῶν τῆς πόλεως βωμῶν, καὶ μαντικῆ χρώμενος οὐκ ἀφανὴς ἦν· διετεθρύλητο γὰρ, ὡς φαίη Σωκράτης τὸ δαιμόνιον ἑαυτῷ σημαίνειν· ὅθεν δὴ καὶ μάλιστα μοι δοκοῦσιν αὐτὸν αἰτιάσασθαι καινὰ δαιμόνια εἰσφέρειν.

3. ὁ δὲ οὐδὲν καινότερον εἰσέφερε τῶν ἄλλων, ὅσοι μαντικὴν νομίζοντες οἰωνοῖς τε χρῶνται καὶ φήμαις καὶ συμβόλοις καὶ θυσίαις. οὗτοί τε γὰρ ὑπολαμβάνουσιν, οὐ τοὺς ὀρίθας οὐδὲ τοὺς ἀπαντῶντας εἰδέναι τὰ συμφέροντα τοῖς μαντευομένοις, ἀλλὰ τοὺς θεοὺς διὰ τούτων αὐτὰ σημαίνειν, κάκεινος δὲ οὕτως ἐνόμιζεν·

4. ἀλλ' οἱ μὲν πλεῖστοί φασιν ὑπὸ τε τῶν ὀρίθων καὶ τῶν ἀπαντῶντων ἀποτρέπεσθαι τε καὶ προτρέπεσθαι· Σωκράτης δὲ ὡσπερ ἐγίγνωσκεν, οὕτως ἔλεγε· τὸ δαιμόνιον γὰρ ἔφη σημαίνειν. καὶ πολλοῖς τῶν συνόντων προηγόρευε τὰ μὲν ποιεῖν, τὰ δὲ μὴ ποιεῖν, ὡς τοῦ δαιμονίου προσημαίνοντος. καὶ τοῖς μὲν πειθομένοις αὐτῷ συνέφερε, τοῖς δὲ μὴ πειθομένοις μετέμελε.

5. καίτοι τίς οὐκ ἂν ὁμολογήσειεν αὐτὸν βούλεσθαι μὴτ' ἠλίθιον μὴτ' ἀλαζόνα φαίνεσθαι τοῖς συνοῦσιν; ἐδόκει δ' ἂν ἀμφοτέρω ταῦτα, εἰ προαγορεύων ὡς ὑπὸ θεοῦ φαινόμενα ψευδόμενος ἐφαίνετο. δῆλον οὖν, ὅτι οὐκ ἂν προύλεγεν, εἰ μὴ ἐπίστευεν ἀληθεύσειν. ταῦτα δὲ τίς ἂν ἄλλω πιστεύσειεν ἢ θεῷ; πιστεύων δὲ θεοῖς πῶς οὐκ εἶναι θεοὺς ἐνόμιζεν;

6. ἀλλὰ μὴν ἐποίει καὶ τάδε πρὸς τοὺς ἐπιτηδείους. τὰ μὲν γὰρ ἀναγκαῖα συνεβούλευε καὶ αἰ πράττειν, ὡς νομίζοιεν ἄριστ' ἂνπραχθῆναι. περὶ δὲ τῶν ἀδήλων, ὅπως ἀποβήσοιτο, μὴ ἀντευσομένους πέμπειν, εἰ ποιητέα·

7. καὶ τοὺς μέλλοντας οἴκους τε καὶ πόλεις καλῶς οἰκήσειν μαντικῆς ἔφη προσδεῖσθαι· τεκτονικὸν μὲν γὰρ ἢ χαλκευτικὸν ἢ γεωργικὸν ἢ ἀνθρώπων ἀρχικὸν ἢ τῶν τοιοῦτων ἔργων ἐξεταστικὸν ἢ λογιστικὸν ἢ οἰκονομικὸν ἢ στρατηγικὸν γενέσθαι, πάντα τὰ τοιαῦτα μαθητὰ καὶ ἀνθρώπου γνώμη αἰρετὰ ἐνόμιζεν εἶναι·

8. τὰ δὲ μέγιστα τῶν ἐν τούτοις ἔφη τοὺς θεοὺς ἑαυτοῖς καταλείπεσθαι, ὧν οὐδὲν δῆλον εἶναι τοῖς ἀνθρώποις. οὔτε γὰρ τῷ καλῶς ἀγρὸν φυτευσάμενῳ δῆλον, ὅστις καρπώσεται, οὔτε τῷ καλῶς οἰκίαν οἰκοδομησάμενῳ δῆλον, ὅστις ἐνοικήσει, οὔτε τῷ στρατηγικῷ δῆλον, εἰ συμφέρει στρατηγεῖν, οὔτε τῷ πολιτικῷ δῆλον, εἰ συμφέρει πόλεως προστατεῖν, οὔτε τῷ καλῆν γήμαντι, ἵν' εὐφραίνεται, δῆλον, εἰ διὰ ταύτην ἀνιάσεται, οὔτε τῷ δυναστοῦς ἐν τῇ πόλει κηδεστὰς λαβόντι δῆλον, εἰ διὰ τούτους στερήσεται τῆς πόλεως.

9. τοὺς δὲ μὴδὲν τῶν τοιοῦτων οἰομένους εἶναι δαιμόνιον, ἀλλὰ πάντα τῆς ἀνθρωπίνης γνώμης, δαιμονῶν ἔφη· δαιμονῶν δὲ καὶ τοὺς μαντευομένους, ἃ τοῖς ἀνθρώποις ἔδωκαν οἱ θεοὶ μαθοῦσι διακρίνειν, οἷον εἴ τις ἐπερωτῶ, πότερον ἐπιστάμενον ἢ ἡμιόχεῖν ἐπὶ ζεύγος λαβεῖν κρεῖττον ἢ μὴ ἐπιστάμενον, ἢ πότερον ἐπιστάμενον κυβερνᾶν ἐπὶ τὴν ναῦν κρεῖττον λαβεῖν ἢ μὴ ἐπιστάμενον, ἢ ἃ ἔξεστιν ἀριθμήσαντας ἢ μετρήσαντας ἢ στήσαντας εἰδέναι, τοὺς τὰ τοιαῦτα παρὰ τῶν θεῶν πυντανόμενος ἀθέμιστα ποιεῖν ἠγεῖτο. ἔφη δὲ δεῖν, ἃ μὲν μαθόντας ποιεῖν ἔδωκαν οἱ θεοὶ, μανθάνειν, ἃ δὲ μὴ δῆλα τοῖς ἀνθρώποις ἐστί, πειρᾶσθαι διὰ μαντικῆς παρὰ τῶν θεῶν πυνθάνεσθαι· τοὺς θεοὺς γὰρ, οἷς ἂν ὤσιν ἴλεω, σημαίνειν.

10. Ἀλλὰ μὴν ἐκεῖνος γε αἰεὶ μὲν ἦν ἐν τῷ φανερῷ· πρῶτε γὰρ εἰς τοὺς περπάτους καὶ τὰ γυμνάσια ἦει, καὶ πληθούσης ἀγορᾶς ἐκεῖ φανερὸς ἦν, καὶ τὸ λοιπὸν αἰεὶ τῆς ἡμέρας ἦν ὅπου πλεῖστοις μέλλοι συνέσεσθαι· καὶ ἔλεγε μὲν ὡς τὸ πολὺ, τοῖς δὲ βουλομένοις ἐξ ἦν ἀκούειν.

11. οὐδέ τις δὲ πώποτε Σωκράτους οὐδὲν ἀσεβὲς οὐδὲ ἀνόσιον οὔτε πράττοντος εἶδεν οὔτε λέγοντος ἤκουσεν. οὐδὲ γὰρ περὶ τῆς τῶν πάντων φύσεως, ἢ περὶ τῶν ἄλλων οἱ πλεῖστοι, διελέγετο σκοπῶν, ὅπως ὁ καλούμενος ὑπὸ τῶν σοφιστῶν κόσμος ἔφου, καὶ τίσιν ἀνάγκαις

ἕκαστα γίγνεται τῶν οὐρανίων, ἀλλὰ καὶ τοὺς φροντίζοντας τὰ τοιαῦτα μωραίνοντας ἀπ' εδείκνυ.

12. καὶ πρῶτον μὲν αὐτῶν ἐσκόπει, πότερά ποτε νομίσαντες ἱκανῶς ἤδη τὰνθρώπεια εἶδέναι ἔρχονται ἐπὶ τὸ περὶ τῶν τοιούτων φροντίζειν, ἢ τὰ μὲν ἀνθρώπεια παρέντες, τὰ δαιμόνια δὲ σκοποῦντες ἡγοῦνται τὰ προσήκοντα πράττειν.

13. ἐθαύμαζε δ', εἰ μὴ φανερόν αὐτοῖς ἔστιν, ὅτι ταῦτα οὐ δυνατόν ἔστιν ἀνθρώποις εὔρεῖν· ἐπεὶ καὶ τοὺς μέγιστον φρονούντας ἐπὶ τῷ περὶ τούτων λέγειν οὐ ταῦτ' ἀδοξάζειν ἀλλ' ἡλοῖς, ἀλλὰ τοῖς μαινομένοις ὁμοίως διακεῖσθαι πρὸς ἀλλήλους.

14. τῶν δὲ γὰρ μαινομένων τοὺς μὲν οὐδὲ τὰ δεινὰ δεδιέναι, τοὺς δὲ καὶ τὰ μὴ φοβερὰ φοβεῖσθαι· καὶ τοῖς μὲν οὐδ' ἐν ὄχλῳ δοκεῖν αἰσχροῦ εἶναι λέγειν ἢ ποιεῖν ὅτιον, τοῖς δὲ οὐδ' ἐξιτητέον εἰς ἀνθρώπους εἶναι δοκεῖν· καὶ τοὺς μὲν οὐθ' ἱερόν οὔτε βωμόν οὔτ' ἄλλο τῶν θείων οὐδὲν τιμᾶν, τοὺς δὲ καὶ λίθους καὶ ξύλα τὰ τυχόντα καὶ τὰ θηρία σέβεσθαι· τῶν τε περὶ τῆς τῶν πάντων φύσεως μεριμνούντων τοῖς μὲν δοκεῖν ἐν μόνον τὸ ὄν εἶναι, τοῖς δ' ἄπειρα τὸ πλῆθος· καὶ τοῖς μὲν αἰεὶ πάντα κινεῖσθαι, τοῖς δ' οὐδὲν ἂν ποτε κινηθῆναι· καὶ τοῖς μὲν πάντα γίγνεσθαι τε καὶ ἀπόλλυσθαι, τοῖς δὲ οὔτ' ἂν γενέσθαι ποτὲ οὔτε ἀπολέσθαι.

15. ἐσκόπει δὲ περὶ αὐτῶν καὶ τάδε, ἄρ' ὡς περὶ οἱ τὰνθρώπεια μαθάνοντες ἡγοῦνται τοῦθ', ὃ τι ἂν μάθωσιν, ἑαυτοῖς τε καὶ τῶν ἄλλων ὅπως ἂν βούλωνται ποιήσιν, οὕτω καὶ οἱ τὰ θεῖα ζητοῦντες νομίζουσιν, ἐπειδὴν γινώσκουσιν, αἷς ἀνάγκαις ἕκαστα γίγνεται, ποιήσιν, ὅταν βούλωνται, καὶ ἀνέμους καὶ ὕδατα καὶ ὥρας καὶ ὅτου ἂν ἄλλου δέωνται τῶν τοιούτων, ἢ τοιοῦτον μὲν οὐδὲν οὐδ' ἐλπίζουσιν, ἀρκεῖ δ' αὐτοῖς γινῶναι μόνον, ἢ τῶν τοιούτων ἕκαστα γίγνεται.

16. περὶ μὲν οὖν τῶν ταῦτα πραγματευομένων τοιαῦτα ἔλεγεν· αὐτὸς δὲ περὶ τῶν ἀνθρωπίνων αἰεὶ διελέγετο, σκοπῶν, τί εὐσεβές, τί ἀσεβές, τί καλόν, τί αἰσχροῦ, τί δίκαιον, τί ἀδικον, τί σωφροσύνη, τί μανία, τί ἀνδρεία, τί δειλία, τί πόλις, τί πολιτικός, τί ἀρχὴ ἀνθρώπων, τί ἀρχικὸς ἀνθρώπων, καὶ περὶ τῶν ἄλλων, ἃ τοὺς μὲν εἰδότες ἡγεῖτο καλοῦς κἀγαθοῦς εἶναι, τοὺς δ' ἀγνοοῦντας ἀνδραποδώδεις ἂν δικαίως κεκληθῆσθαι.

17. Ὅσα μὲν οὖν μὴ φανερὰ ἦν ὅπως ἐγίνωσκεν, οὐδὲν θαυμαστὸν ὑπὲρ τούτων περὶ αὐτοῦ παραγιῶναι τοὺς δικαστάς· ὅσα δὲ πάντες ἤδεισαν, οὐ θαυμαστὸν, εἰ μὴ ἐνεθυμήθησαν;

18. βουλευσας γὰρ ποτε, καὶ τὸν βουλευτικὸν ὄρκον ὁμόσας, ἐν ᾧ ἦν κατὰ τοὺς νόμους βουλευσέμεν, ἐπιστάτης ἐν τῷ δήμῳ γενόμενος, ἐπιθυμήσαντος τοῦ δήμου παρὰ τοὺς νόμους ἐννέα στρατηγούς μὲν ψήφω τοὺς ἀμφὶ Θράσιλλον καὶ Ἐρασινίδην ἀποκτεῖναι πάντας, οὐκ ἠθέλησεν ἐπιψηφίσειν, ὀργιζομένου μὲν αὐτῷ τοῦ δήμου, πολλῶν δὲ καὶ δυνατῶν ἀπειλούντων· ἀλλὰ περὶ πλείονος ἐποίησατε εὐορκεῖν, ἢ χαρίσασθαι τῷ δήμῳ παρὰ τὸ δίκαιον καὶ φυλάξασθαι τοὺς ἀπειλούντας.

19. καὶ γὰρ ἐπιμέλεισθαι θεοὺς ἐνόμιζεν ἀνθρώπων, οὐχ ὄν τρόπον οἱ πολλοὶ νομίζουσιν· οὗτοι μὲν γὰρ οἴονται τοὺς θεοὺς τὰ μὲν εἰδέναι, τὰ δ' οὐκ εἰδέναι· Σωκράτης δὲ πάντα μὲν ἡγεῖτο θεοὺς εἰδέναι, τὰ τε λεγόμενα καὶ πραττόμενα καὶ τὰ σιγῇ βουλευόμενα, πανταχοῦ δὲ παρεῖναι καὶ σημαίνειν τοῖς ἀνθρώποις περὶ τῶν ἀνθρωπείων πάντων.

20. Θαυμάζω οὖν, ὅπως ποτὲ ἐπέστησαν Ἀθηναῖοι Σωκράτη περὶ θεοῦ μὴ σωφρονεῖν, τὸν ἀσεβὲς μὲν οὐδὲν ποτε οὔτ' εἰπόντα οὔτε πράξαντα, τοιαῦτα δὲ καὶ λέγοντα καὶ πράξαντα οἷά τις ἂν καὶ λέγων καὶ πράττων εἶη τε καὶ νομίζοιτο εὐσεβέστατος.

Βιβλ.1, κεφ.2

1. Θαυμαστὸν δὲ φαίνεται μοι καὶ τὸ πεισθῆναί τινος, ὡς Σωκράτης τοὺς νέους διέφθειρεν, ὃς πρὸς τοῖς εἰρημένοις πρῶτον μὲν ἀφροδισίων καὶ γαστρὸς πάντων ἀνθρώπων ἐγκρατέστατος ἦν, εἶτα πρὸς χεῖμῶνα καὶ θέρος καὶ πάντας πόνους καρτερικώτατος, ἔτι δὲ πρὸς τὸ μετρίων δεῖσθαι πεπαιδευμένος οὕτως, ὥστε πάνυ μικρὰ κεκτημένος πάνυ ῥαδίως ἔχειν ἄρκοῦντα.

2. πῶς οὖν αὐτὸς ὢν τοιοῦτος ἄλλους ἂν ἢ ἀσεβῆς ἢ παρανόμους ἢ λίχνους ἢ ἀφροδοσίω ἀκρατεῖς ἢ πρὸς τὸ πονεῖν μαλακοὺς ἐποίησεν; ἀλλ' ἔπαυσε μὲν τούτων πολλοὺς, ἀρετῆς ποιήσας ἐπιθυμῆναι καὶ ἐλπίδας παρασχῶν, ἀλλ' ἑαυτῶν ἐπιμέλωνται, καλοῦς κἀγαθοῦς ἔσεσθαι.

3. καίτοι γε οὐδεπώποτε ὑπέσχετο διδάσκαλος εἶναι τούτου, ἀλλὰ τῷ φανερός εἶναι τοιοῦτος ὧν ἐλπίζειν ἐποίει τοὺς συνδιατρίβοντας ἑαυτῷ, μιμουμένους ἐκεῖνον τοιοῦτους γενήσεσθαι.

4. ἀλλ' μὴν καὶ τοῦ σώματος αὐτός τε οὐκ ἠμέλει, τοὺς τ' ἀμελοῦντας οὐκ ἐπῆνει. τὸ μὲν οὖν ὑπερεσθίοντα ὑπερπονεῖν ἀπεδοκίμασε, τὸ δέ, ὅσα ἡδέως ἢ ψυχῇ δέχεται, ταῦτα ἰκανῶς ἐκπονεῖν ἐδοκίμαζε. ταύτην γὰρ τὴν ἔξιν ὑγιεινὴν τε ἰκανῶς εἶναι καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν οὐκ ἐμποδίζειν ἔφη.

5. ἀλλ' οὐ μὴν θρυπτικός γε οὐδὲ ἀλαζονικός ἦν οὐτ' ἀμπεχόνη οὐθ' ὑποδέσει οὔτε τῇ ἄλλῃ διαίτῃ. οὐ μὴν οὐδ' ἐρασιχρημάτους γε τοὺς συνόντας ἐποίει. τῶν μὲν γὰρ ἄλλων ἐπιθυμιῶν ἔπαυε, τοὺς δὲ ἑαυτοῦ ἐπιθυμοῦντας οὐκ ἐπράττετο χρήματα.

6. τούτου δ' ἀπεχόμενος ἐνόμιζεν ἐλευθερίας ἐπιμέλεσθαι, τοὺς δὲ λαμβάνοντας τῆς ὁμιλίας μισθὸν ἀνδραποδιστὰς ἑαυτῶν ἀπεκάλει διὰ τὸ ἀναγκαῖον αὐτοῖς εἶναι διαλέγεσθαι παρ' ὧν λάβοιεν τὸν μισθόν.

7. ἐθαύμαζε δ' , εἴ τις ἀρετὴν ἐπαγγελλόμενος ἀργύριον πράττειτο καὶ μὴ νομίζοι τὸν μάλιστα κέρδος ἔξιν φίλον ἀγαθὸν κτησάμενος, ἀλλὰ φοβοῖτο, μὴ ὁ γενόμενος καλὸς καὶ γαθὸς τῷ τὰ μέγιστα εὐεργετήσαντι μὴ τὴν μεγίστην χάριν ἔξοι.

8. Σωκράτης δὲ ἐπηγγείλατο μὲν οὐδεὶ πώποτε τοιοῦτον οὐδέν, ἐπίστευε δὲ τῶν συνόντων ἑαυτῷ τοὺς ἀποδεξαμένους, ἄπερ αὐτὸς ἐδοκίμαζεν, εἰς τὸν πάντα βίον ἑαυτῷ τε καὶ ἄλλήλοις φίλους ἀγαθοὺς ἔσεσθαι. πῶς ἂν οὖν τοιοῦτος ἀνὴρ διαφθεῖροι τοὺς νέους; εἰ μὴ ἄρα ἢ τῆς ἀρετῆς ἐπιμέλεια διαφθορά ἐστίν.

9. Ἀλλὰ νῆ Δία, ὁ κατήγορος ἔφη, ὑπερορᾶν ἐποίει τῶν καθεστώτων νόμων τοὺς συνόντας, λέγων, ὡς μῶρον εἶη τοὺς μὲν τῆς πόλεως ἄρχοντας ἀπὸ κυάμου καθιστάναι, κυβερνήτην δὲ μηδένα ἐθέλειν χρῆσθαι κυαμευτῷ, μηδὲ τέκτοι, μηδ' αὐλητῇ, μηδ' ἐπ' ἄλλα τοιαῦτα, ἃ πολλῶν ἐλάττονας βλάβας ἀμαρτανόμενα ποιεῖ τῶν περὶ τὴν πόλιν ἀμαρτανομένων· τοὺς δὲ τοιοῦτους λόγους ἐπαίρειν ἔφη τοὺς νέους καταφρονεῖν τῆς καθεστῶσης πολιτείας καὶ ποιεῖν βιαίους.

10. ἐγὼ δ' οἶμαι τοὺς φρόνησιν ἀσκοῦντας καὶ νομίζοντας ἰκανοὺς εἶναι τὰ συμφέροντα διδάσκειν τοὺς πολίτας ἤκιστα γίγνεσθαι βιαίους, εἰδότας, ὅτι τῇ μὲν βίᾳ πρόσκεισιν ἔχθραι καὶ κίνδυνοι, διὰ δὲ τοῦ πείθειν ἀκινδύνως τε καὶ μετὰ φιλίας ταῦτα γίνεσθαι. οἱ μὲν γὰρ βιασθέντες ὡς ἀφαιρεθέντες μισοῦσιν, οἱ δὲ πεισθέντες ὡς κεχαρισμένοι φιλοῦσιν. οὐκ οὖν τῶν φρόνησιν ἀσκούντων τὸ βιάζεσθαι, ἀλλὰ τῶν ἰσχὺν ἀνευ γνώμης ἐχόντων τὸ τοιαῦτα πράττειν ἐστίν.

11. ἀλλὰ καὶ μὴν συμμάχων ὁ μὲν βιάζεσθαι τολμῶν δέοιτ' ἂν οὐκ ὀλιγων, ὁ δὲ πείθειν δυνάμενος οὐδενός· καὶ γὰρ μόνος ἡγοῖτ' ἂν δύνασθαι πείθειν. καὶ φονεύειν δὲ τοῖς τοιοῦτοῖς ἤκιστα συμβαίνει· τίς γὰρ ἀποκτεῖναί τινα βούλοιτ' ἂν μᾶλλον ἢ ζῶντι πειθομένῳ χρῆσθαι;

12. Ἀλλὰ Σωκράτει γ', ἔφη ὁ κατήγορος, ὁμιλητὰ γενομένῳ Κριτίας τε καὶ Ἀλκιβιάδης πλεῖστα κακὰ τὴν πόλιν ἐποίησάτην. Κριτίας μὲν γὰρ τῶν ἐν τῇ ὀλιγαρχίᾳ πάντων κλεπτίστατος τε καὶ βιαιότατος καὶ φονικώτατος ἐγένετο, Ἀλκιβιάδης δὲ αὐτῶν ἐν τῇ δημοκρατίᾳ πάντων ἀκρατέστατος τε καὶ ὑβριστότατος καὶ βιαιότατος.

13. ἐγὼ δ', εἰ μὲν τι κακὸν ἐκεῖνῳ τὴν πόλιν ἐποίησάτην, οὐκ ἀπολογήσομαι· τὴν δὲ πρὸς Σωκράτη συνουσίαν αὐτοῖν ὡς ἐγένετο διηγῆσομαι.

14. ἐγενέσθην μὲν γὰρ δὴ τῷ ἀνδρὶ τούτῳ φύσει φιλοτιμοτάτῳ πάντων Ἀθηναίων, βουλομένῳ τε πάντα δι' ἑαυτῶν πράττεσθαι καὶ πάντων ὀνομαστοτάτῳ γενέσθαι. ἦρδσαν δὲ Σωκράτη ἀπ' ἐλαχίστων μὲν χρημάτων αὐταρκέστατα ζῶντα, τῶν ἡδομῶν δὲ πασῶν ἐγκρατέστατον ὄντα, τοῖς δὲ διαλεγόμενοις αὐτῷ πᾶσι χρώμενον ἐν τοῖς λόγοις ὅπως βούλοιτο.

15. ταῦτα δὲ ὁρῶντε καὶ ὄντε οἷω προεῖρησθον, πότερον τις αὐτῷ φῆ τοῦ βίου τοῦ Σωκράτους ἐπιθυμήσαυτε καὶ τῆς σωφροσύνης, ἢ ἐκεῖνος εἶχεν, ὀρέξασθαι τῆς ὁμιλίας αὐτοῦ, ἢ νομίσαυτε, εἰ ὁμιλησαίτην ἐκεῖνῳ, γενέσθαι ἂν ἰκανωτάτῳ λέγειν τε καὶ πράττειν;

16. ἐγὼ μὲν γὰρ ἡγοῦμαι, θεοῦ διδόντος αὐτοῖν ἢ ζῆν ὅλον τὸν βίον ὡσπερ ζῶντα Σωκράτη ἐώρων ἢ τεθνάναι, ἐλέσθαι ἂν αὐτῷ μᾶλλον τεθνάναι. δήλω δ' ἐγενέσθην ἐξ ὧν ἐπραξάτην· ὡς γὰρ τάχιστα κρείττωνε τῶν συγγιγνομένων ἡγησάσθην εἶναι, εὐθὺς ἀποπηδήσαυτε Σωκράτους ἐπραπτότην τὰ πολιτικά, ὧν περὶ ἕνεκα Σωκράτους ὠρεχθήτην.

17. Ἴσως οὖν εἴποι τις ἂν πρὸς ταῦτα, ὅτι ἐχρῆν τὸν Σωκράτη μὴ πρότερον τὰ πολιτικά διδάσκειν τοὺς συνόντας ἢ σωφρονεῖν. ἐγὼ δὲ πρὸς τοῦτο μὲν οὐκ ἀντιλέγω· πάντας δὲ

τοὺς διδάσκοντας ὁρῶ αὐτοὺς δεικνύοντας τε τοῖς μαθηταῖσιν, ἤπερ αὐτοὶ ποιοῦσιν ἅ διδάσκουσιν, καὶ τῷ λόγῳ προσβιβάζοντας.

18. οἶδα δὲ καὶ Σωκράτη δεικνύοντα τοῖς συνοῦσιν ἑαυτὸν καλὸν κάγαθον ὄντα καὶ διαλεγόμενον κάλλιστα περὶ ἀρετῆς καὶ ἄλλων ἀνθρωπίνων, οἶδα δὲ κάκεινω σωφρονοῦντε, ἔστε Σωκράτει συνήστην, οὐ φοβουμένω, μὴ ζῆμοῖντο ἢ παῖοιντο ὑπὸ Σωκράτους, ἀλλ' οἰωμένω τότε κράτιστον εἶναι τοῦτο πράττειν.

19. Ἴσως οὖν εἴποιεν ἂν πολλοὶ τῶν φασκόντων φιλοσοφεῖν, ὅτι οὐκ ἂν ποτε ὁ δίκαιος ἀδικος γένοιτο, οὐδὲ ὁ σώφρων ὑβριστής, οὐδὲ ἄλλο οὐδέν, ὧν μάθησις ἐστίν, ὁ μαθὼν ἀνεπιστήμων ἂν ποτε γένοιτο. ἐγὼ δὲ περὶ τούτων οὐχ οὕτω γινώσκω· ὁρῶ γάρ, ὡς περὶ τὰ τοῦ σώματος ἔργα τοὺς μὴ τὰ σώματα ἀσκούντας οὐ δυναμένους ποιεῖν, οὕτω καὶ τὰ τῆς ψυχῆς ἔργα τοὺς μὴ τὴν ψυχὴν ἀσκούντας οὐ δυναμένους· οὔτε γὰρ ἂν δεῖ πράττειν οὔτε ἂν δεῖ ἀπέχεσθαι δύναται. διὸ καὶ τοὺς υἱεῖς οἱ πατέρες, κἂν ὧσι σώφρονες, ὅμως ἀπὸ τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων εἴργουσι, ὡς τὴν μὲν τῶν χρηστῶν ὁμιλίαν ἀσκησιν οὖσαν τῆς ἀρετῆς, τὴν δὲ τῶν πονηρῶν κατάλυσιν. μακαρεὶ δὲ καὶ τῶν ποιητῶν ὅ τε λέγων,

Ἐσθλῶν μὲν γὰρ ἅπ' ἐσθλὰ διάξεαι· ἦν δὲ κακοῖσι
συμμίσησι, ἀπολεῖς καὶ τὸν ἕοντα νόον·

καὶ ὁ λέγων,

Αὐτὰρ ἀνὴρ ἀγαθὸς τοτὲ μὲν κακός, ἄλλοτε δ'
ἐσθλός.

21. καγὼ μαρτυρῶ τούτοις· ὁρῶ γάρ, ὡς περὶ τῶν ἐν μέτρῳ πεποιημένων ἐπῶν τοὺς μὴ μελετώντας ἐπιλανθανομένους, οὕτω καὶ τῶν διδασκαλικῶν λόγων τοῖς ἀμελοῦσι λήθην ἐγγιγνομένην. ὅταν δὲ τῶν νοητικῶν λόγων ἐπιλάθηται τις, ἐπιλέλησται καὶ ὧν ἡ ψυχὴ πάσχουσα τῆς σωφροσύνης ἐπιθύμει· τούτων δ' ἐπιλαθόμενον οὐδὲν θαυμαστόν καὶ τῆς σωφροσύνης ἐπιλαθέσθαι.

22. ὁρῶ δὲ καὶ τοὺς εἰς φιλοσοφίαν προαχθέντας καὶ τοὺς εἰς ἔρωτας ἐκκυλισθέντας ἦτον δυναμένους τῶν τε δεόντων ἐπιμέλεσθαι καὶ τῶν μὴ δεόντων ἀπέχεσθαι. πολλοὶ γὰρ χρημάτων δυνάμενοι φείδεσθαι, πρὶν ἐρᾶν, ἐρασθέντες οὐκέτι δύναται· καὶ τὰ χρήματα καταναλώσαντες, ὧν πρόσθεν ἀπείχοντο κερδέων, αἰσχροὶ νομίζοντες εἶναι, τούτων οὐκ ἀπέχονται.

23. πῶς οὖν οὐκ ἐνδέχεται σωφρονήσαντα πρόσθεν αἰθῆς μὴ σωφρονεῖν, καὶ δίκαια δυναθέντα πράττειν αἰθῆς ἀδυνατεῖν; πάντα μὲν οὖν ἔμοιγε δοκεῖ τὰ καλὰ καὶ τὰγαθὰ ἀσκητὰ εἶναι, οὐκ ἦκιστα δὲ σωφροσύνη. ἐν γὰρ τῷ αὐτῷ σώματι συμπεφυτευμένοι τῇ ψυχῇ αἱ ἡδοναὶ πείθουσι αὐτὴν μὴ σωφρονεῖν, ἀλλὰ τὴν ταχίστην ἑαυτοῖς καὶ τῷ σώματι χαρίζεσθαι.

24. Καὶ Κριτίας δὲ καὶ Ἀλκιβιάδης, ἕως μὲν Σωκράτει συνήστην, ἐδυνάσθη ἐκείνῳ χρομένῳ συμμάχῳ τῶν μὴ καλῶν ἐπιθυμιῶν κρατεῖν· ἐκείνου δὲ ἀπαλλαγέντε, Κριτίας μὲν φυγὼν εἰς Θεταλλίαν ἐκεῖ συνῆν ἀνθρώποις ἀνομία μᾶλλον ἢ δικαιοσύνη χρωμένοις, Ἀλκιβιάδης δ' αὖθις διὰ μὲν κάλλος ὑπὸ πολλῶν καὶ σεμνῶν γυναικῶν θηρώμενος, διὰ δὲ δύναμιν τὴν ἐν τῇ πόλει καὶ τοῖς συμμάχοις ὑπὸ πολλῶν καὶ δυνατῶν ἀνθρώπων διαθρυπτόμενος, ὑπὸ δὲ τοῦ δήμου τιμώμενος, καὶ ῥαδίως πρωτεύων, ὡς περὶ οἱ τῶν γυναικῶν ἀγῶνων ἀθληταὶ ῥαδίως πρωτεύοντες ἀμελοῦσιν τῆς ἀσκήσεως, οὕτω κάκεινος ἠμέλησεν αὐτοῦ.

25. τοιούτων δὲ συμβάντων αὐτοῖν, καὶ ὠγκωμένῳ μὲν ἐπὶ γένει ἐημένῳ δ' ἐπὶ πλούτῳ, πεφουσημένῳ δ' ἐπὶ δυνάμει, διατεθρυμμένῳ δὲ ὑπὸ πολλῶν ἀνθρώπων, ἐπὶ δὲ πᾶσι τούτοις καὶ πολὺν χρόνον ἀπὸ Σωκράτους γεγονότε, τί θαυμαστόν, εἰ ὑπερηφάνῳ ἐγενέσθην;

26. εἴτα εἰ μὲν τι ἐπλημμελησάτην, τούτου Σωκράτη ὁ κατήγορος αἰτιάται; ὅτι δὲ νέω ὄντε αὐτῷ, ἠνίκά καὶ ἀγνωμονεστάτῳ καὶ ἀκρατεστάτῳ εἰκὸς εἶναι, Σωκράτης παρέσχε σώφρονε, οὐδενὸς ἐπαίνου δοκεῖ τῷ κατηγορῷ ἄξιός εἶναι;

27. οὐ μὴν τά γε ἄλλα οὕτω κρίνεται. τίς μὲν γὰρ αὐλήτης, τίς δὲ κιθαριστής, τίς δὲ ἄλλος διδάσκαλος ἱκανοὺς ποιήσας τοὺς μαθητάς, ἐὰν πρὸς ἄλλους ἐλθόντες χεῖρους φανῶσιν, αἰτίαν ἔχει τούτου; τίς δὲ πατήρ, ἐὰν ὁ παῖς αὐτοῦ συνδιατρίβων τῷ σωφρονῇ, ὅστερον δὲ ἄλλῳ τῷ συγγενόμενος πονηρὸς γένηται, τὸν πρόσθεν αἰτιάται, ἀλλ' οὐχ ὅσῳ ἂν παρὰ τῷ ὑστέρω χείρων φάνηται, τοσοῦτ' ἄλλο ἐπαινεῖ τὸν πρότερον; ἀλλ' οἱ γε πατέρες αὐτοὶ συνόντες τοῖς υἱεῖσι, τῶν παίδων πλημμελούντων, οὐκ αἰτίαν ἔχουσιν, ἐὰν αὐτοὶ σωφρονῶσιν.

28. οὕτω δὲ καὶ Σωκράτη δίκαιον ἦν κρίνειν· εἰ μὲν αὐτὸς ἐποίει τι φαῦλον, εἰκότως ἂν ἐδόκει ποιηρὸς εἶναι· εἰ δ' αὐτὸς σωφρονῶν διετέλει, πῶς ἂν δικαίως τῆς οὐκ ἐνούσης αὐτῷ κακίας αἰτίαν ἔχοι;

29. Ἄλλ' εἰ καὶ μηδὲν αὐτὸς ποιηρὸν ποιῶν ἐκείνους φαῦλα πράττοντας ὁρῶν ἐπήνει, δικαίως ἂν ἐπιτιμῶτο. Κριτίαν μὲν τοίνυν αἰσθανόμενος ἐρῶντα Εὐθυδήμου, καὶ πειρῶντα χρῆσθαι, καθάπερ οἱ πρὸς τὰ φροδίσια τῶν σωμάτων ἀπολαύοντες, ἀπέτρεπε, φάσκων ἀνελεύθερόν τε εἶναι καὶ οὐ πρέπον ἀνδρὶ καλῷ κάγαθῷ, τὸν ἐρώμενον, ᾧ βούλεται πολλοῦ ἄξιός φαινεσθαι, προσαιτεῖν ὥσπερ τοὺς πτωχοὺς ἰκετεύοντα καὶ δεόμενον προσδοῦναι, καὶ ταῦτα μηδενὸς ἀγαθοῦ.

30. τοῦ δὲ Κριτίου τοῖς τοιούτοις οὐχ ὑπακούοντος οὐδὲ ἀποτρεπομένου, λέγεται τὸν Σωκράτη ἄλλων τε πολλῶν παρόντων καὶ τοῦ Εὐθυδήμου εἰπεῖν, ὅτι οὐκ ἔστιν αὐτῷ δοκοῦν παύσασθαι ὁ Κριτίας, ἐπιθυμῶν Εὐθυδήμῳ προσκινῆσθαι, ὥσπερ τὰ ὕδια τοῖς λίθοις.

31. Ἐξ ὧν δὴ καὶ ἐμίσει τὸν Σωκράτη ὁ Κριτίας, ὥστε καί, ὅτε τῶν τριάκοντα ὧν νομοθέτης μετὰ Χαρικλέους ἐγένετο, ἀπεμνημόνευσεν αὐτῷ καὶ ἐν τοῖς νόμοις ἔγραψε λόγων τέχνην μὴ διδάσκειν, ἐπηρεάζων ἐκείνῳ καὶ οὐκ ἔχων ὅπῃ ἐπιλάβοιτο, ἀλλὰ τὸ κοινῇ τοῖς φιλοσόφοις ὑπὸ τῶν πολλῶν ἐπιτιμώμενον ἐπιφέρων αὐτῷ καὶ διαβάλλων πρὸς τοὺς πολλοὺς. οὐδὲ γὰρ ἔγωγε οὐτ' αὐτὸς τοῦτο πώποτε Σωκράτους ἤκουσα, οὐτ' ἄλλου του φάσκοντος ἀκηκοέναι ἠσθόμην.

32. ἐδήλωσε δέ· ἐπεὶ γὰρ οἱ τριάκοντα πολλοὺς μὲν τῶν πολιτῶν καὶ οὐ τοὺς χειρίστους ἀπέκτεινον, πολλοὺς δὲ προτρέποντο ἀδικεῖν, εἶπέ που ὁ Σωκράτης, ὅτι θαυμαστόν οἱ δοκοῦν εἶναι, εἴ τις γενόμενος βοῶν ἀγέλης νομεὺς καὶ τὰς βοῦς ἐλάττους τε καὶ χεῖρους ποιῶν ὁμολογοῖ κακὸς βουκόλος εἶναι, ἐτι δὲ θαυμαστότερον, εἴ τις προστάτης γενόμενος πόλεως καὶ ποιῶν τοὺς πολίτας ἐλάττους τε καὶ χεῖρους μὴ αἰσχύνηται μῆδ' οἴεται κακὸς εἶναι προστάτης τῆς πόλεως.

33. ἀπαγγελθέντος δὲ αὐτοῖς τούτου, καλέσαντε ὁ τε Κριτίας καὶ ὁ Χαρικλῆς τὸν Σωκράτην τὸν τε νόμον ἐδεικνύτην αὐτῷ καὶ τοῖς νέοις ἀπειπέτην μὴ διαλέγεσθαι. ὁ δὲ Σωκράτης ἐπήρετο αὐτῷ, εἰ ἐξεῖη πυνθάνεσθαι, εἴ τι ἀγνοοῖτο τῶν προαγορευομένων. τῷ δ' ἐφάτην.

34. Ἐγὼ τοίνυν, ἔφη, παρεσκευάσμαι μὲν πείθεσθαι τοῖς νόμοις ὅπως δὲ μὴ δι' ἀγνοίαν λάθω τι παρανομήσας, τοῦτο βούλομαι σαφῶς μαθεῖν παρ' ὑμῶν, πότερον τῆν τῶν λόγων τελέχνην σὺν τοῖς ὀρθῶς λεγομένοις εἶναι νομίζοντες ἢ σὺν τοῖς μὴ ὀρθῶς ἀπέχεσθαι κελεύετε αὐτῆς. εἰ μὲν γὰρ σὺν τοῖς ὀρθῶς, δῆλον ὅτι ἀφεκτέον εἶη τοῦ ὀρθῶς λέγειν· εἰ δὲ σὺν τοῖς μὴ ὀρθῶς, δῆλον ὅτι πειρατέον ὀρθῶς λέγειν.

35. καὶ ὁ Χαρικλῆς, ὀργισθεὶς αὐτῷ, Ἐπειδὴ, ἔφη, ὧ Σώκρατες ἀγνοεῖς, τάδε σοι εὖμαθέστερα ὄντα προαγορεύομαι, τοῖς νέοις ὅλως μὴ διαλέγεσθαι. καὶ ὁ Σωκράτης, Ἴνα τοίνυν, ἔφη, μὴ ἀμφίβολον ἦ, ὀρίσατέ μοι, μέχρι πόσων ἐτῶν δεῖ νομίζειν νέους εἶναι τοὺς ἀνθρώπους. καὶ ὁ Χαρικλῆς, Ὅσουπερ, εἶπε, χρόνου βουλευεῖν οὐκ ἔξεστιν, ὡς οὐπω φρονίμοις οὔσι· μῆδ' εὖ διαλέγου νεωτέρους τριάκοντα ἐτῶν. –

36. Μηδ' ἐάν τι ὠνῶμαι, ἔφη, ἦν πωλῆ νεώτερος τριάκοντα ἐτῶν, ἔρωμαι ὀπόσου πολεῖ; Ναὶ τά γε τοιαῦτα, ἔφη ὁ Χαρικλῆς· ἀλλὰ τοι σύγε, ὧ Σώκρατες, εἴωθας εἰδῶς, πῶς ἔχει, τὰ πλεῖστα ἐρωτᾶν. ταῦτα οὐκ ἐρώτα. – Μηδ' ἀποκίνωμαι οὐκ, ἔφη, ἂν τίς με ἐρωτᾶ νέος, ἐὰν εἰδῶ; οἶον, ποῦ οἰκεῖ Χαρικλῆς; ἢ ποῦ ἐστὶ Κριτίας. – Ναὶ τά γε τοιαῦτα, ἔφη ὁ Χαρικλῆς.

37. ὁ δὲ Κριτίας, Ἀλλὰ τῶνδ' ἐτί σε ἀπέχεσθαι, ἔφη, δεήσει, ὧ Σώκρατες, τῶν σκυτέων καὶ τῶν τεκτόνων καὶ τῶν χαλκῶν· καὶ γὰρ οἶμαι αὐτοὺς ἤδη κατατετριφθῆναι διαθρυλουμένους ὑπὸ σοῦ. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης, καὶ τῶν ἐπομένων τούτοις τοῦ τε δικαίου καὶ τοῦ ὀσίου καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων; Ναὶ μὰ Δι', ἔφη ὁ Χαρικλῆς, καὶ τῶν βουκόλων γε· εἰ δὲ μή, φυλάττου, ὅπως μὴ καὶ σὺ ἐλάττους τὰς βοῦς ποιήσεις. ἔνθα καὶ δῆλον ἐγένετο, ὅτι καὶ ἀπαγγελθέντος αὐτοῖς τοῦ περὶ τῶν βοῶν λόγου ὠργίζοντο τῷ Σωκράτει.

39. Οἷα μὲν οὖν ἡ συνουσία ἐγεγόνει Κριτία πρὸς Σωκράτη, καὶ ὡς εἶχον πρὸς ἀλλήλους, εἴρηται. φαῖν δ' ἂν ἔγωγε μηδενὶ μηδεμίαν εἶναι παιδείου παρὰ τοῦ μὴ ἀρέσκοντος. Κριτίας δὲ καὶ Ἀλκιβιάδης οὐκ ἀρέσκοντος αὐτοῖς Σωκράτους ὠμίλησάντην, ὃν χρόνον ὠμίλει τῆν αὐτῷ, ἀλλ' εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὠρμηκότε προεστάναι τῆς πόλεως. ἐτι γὰρ Σωκράτει συνόντες οὐκ ἄλλοις τισὶ μάλλον ἐπεχείρουν διαλέγεσθαι ἢ τοῖς μάλιστα πράττουσι τὰ πολιτικά.

40. λέγεται γὰρ Ἀλκιβιάδην, πρὶν εἴκοσι ἐτῶν εἶναι, Περικλεῖ, ἐπιτρόπῳ μὲν ὄντι ἑαυτῷ, προστάτῃ δὲ τῆς πόλεως, τοιάδε λιαλεχθῆναι περὶ νόμων.

41. Εἰπέ μοι, φάναι, ὦ Περικλεῖς, ἔχouis ἂν με διδάξαι τί ἐστὶ νόμος; Πάντως δῆπου, φάναι τὸν Περικλέα. Δίδαξον δὴ πρὸς τῶν θεῶν, φάναι τὸν Ἀλκιβιάδην· ὡς ἐγὼ ἀκούων τινῶν ἐπαινουμένων, ὅτι νόμιμοι ἄνδρες εἰσίν, οἷμαι μὴ ἂν δικαίως τούτου τυχεῖν τοῦ ἐπαῖνου τὸν μὴ εἰδότα, τί ἐστὶ νόμος.

42. Ἄλλ' οὐδέν τι χαλεποῦ πράγματος ἐπιθυμεῖς, ὦ Ἀλκιβιάδη, φάναι τὸν Περικλέα, βουλόμενος γινῶναι, τί ἐστὶ νόμος· πάντες γὰρ οὗτοι νόμοι εἰσίν, οὓς τὸ πλῆθος συνελθὼν καὶ ἰδοκιμάσαν ἔγραψε, φράζον ἅ τε δεῖ ποιεῖν καὶ ἅ μὴ. – Πότερον δὲ τάγαθὰ νομίσαν δεῖν ποιεῖν ἢ τὰ κακὰ; – Τάγαθά, νῆ Δία, φάναι, ὦ μειράκιον, τὰ δὲ κακὰ οὐ.–

43. Ἐὰν δὲ μὴ τὸ πλῆθος, ἀλλ' ὡσπερ ὅπου ὀλιγαρχία ἐστίν, ὀλίγοι συνελθόντες γράψωσιν, ὅ τι χρὴ ποιεῖν, ταῦτα τί ἐστίν; – Πάντα, φάναι, ὅσα ἂν τὸ κρατοῦν τῆς πόλεως βουλεσάμενον, ἃ χρὴ ποιεῖν, γράψῃ, νόμος καλεῖται. – Καὶν τύραννος οὖν κρατῶν τῆς πόλεως γράψῃ τοῖς πολίταις, ἃ χρὴ ποιεῖν, καὶ ταῦτα νόμος ἐστίν; – Καὶ ὅσα τύραννος ἄρχων, φάναι, γράφει, καὶ ταῦτα νόμος καλεῖται. –

44. Βία δέ, φάναι, καὶ ἀνομία τί ἐστίν, ὦ Περικλεῖς; ἄρ' οὖν ὅταν ὁ κρείττων τὸν ἥττω μὴ πείσας, ἀλλὰ βιασάμενος ἀναγκάσῃ ποιεῖν, ὅ τι ἂν αὐτῷ δοκῇ; – Ἔμοιγε δοκεῖ, φάναι τὸν Περικλέα. – Καὶ ὅσα ἄρα τύραννος μὴ πείσας τοὺς πολίτας, ἀναγκάζει ποιεῖν γράφων, ἀνομία ἐστὶ; Δοκεῖ μοι, φάναι τὸν Περικλέα· ἀνατίθεμαι γὰρ τὸ ὅσα τύραννος μὴ πείσας γράφει, νόμον εἶναι.

45. – Ὅσα δὲ οἱ ὀλίγοι τοὺς πολλοὺς μὴ πείσαντες, ἀλλὰ κρατοῦντες γράφουσι, πότερον βίαν φῶμεν ἢ μὴ φῶμεν εἶναι; Πάντα μοι δοκεῖ, φάναι τὸν Περικλέα, ὅσα τις μὴ πείσας ἀναγκάζει τινὰ ποιεῖν, εἴτε γράφων εἴτε μὴ, βία μᾶλλον ἢ νόμος εἶναι. – Καὶ ὅσα ἄρα τὸ πᾶν πλῆθος κρατοῦν τῶν τὰ χρήματα ἐχόντων γράφει μὴ πείσαν, βία μᾶλλον ἢ νόμος ἂν εἴη;

46. Μάλα τοι, φάναι τὸν Περικλέα, ὦ Ἀλκιβιάδη, καὶ ἡμεῖς τηλικούτοι ὄντες δεινοὶ τὰ τοιαῦτα ἡμεῖν· τοιαῦτα γὰρ καὶ ἐμελετώμεν καὶ ἐσοφίζόμεθα, οἷάπερ καὶ σὺ νῦν ἐμοὶ δοκεῖς μελετᾶν. τὸν δὲ Ἀλκιβιάδην φάναι, Εἴθε σοι, ὦ Περικλεῖς, τότε συνεγενόμην, ὅτε δεινότατος σουτοῦ ταῦτα ἦσθα.

47. ἐπεὶ τοίνυν τάχιστα τῶν πολιτευομένων ὑπέλαβον κρείττονες εἶναι, Σωκράτει μὲν οὐκ ἐτι προσῆσαν· οὔτε γὰρ αὐτοῖς ἄλλως ἤρεσκεν, εἴ τε προσέλθοιεν, ὑπὲρ ὧν ἡμάρτανον ἐλεγχόμενοι ἤχθοντο· τὰ δὲ τῆς πόλεως ἔπραττον, ὡσπερ ἕνεκεν καὶ Σωκράτει προσῆλθον.

48. ἀλλὰ Κρίτων τε Σωκράτους ἢν ὀμιλητῆς καὶ Χαιρεφῶν καὶ Χαιρεκράτης καὶ Ἑρμογένης καὶ Σιμίας καὶ Κέβης καὶ Φαιδώνδας καὶ ἄλλοι, οἱ ἐκείνῳ συνῆσαν, οὐχ ἵνα δημηγορικοῖ ἢ δικανικοὶ γήνοιτο, ἀλλ' ἵνα καλοὶ τε κάγαθοι γενόμενοι καὶ οἴκῳ καὶ οἰκέταις καὶ οἱ κείους καὶ φίλοις καὶ πόλει καὶ πολίταις δύναιτο καλῶς χρῆσθαι. καὶ τούτων οὐδεὶς οὐτ' ἐ νεώτερος οὔτε πρεσβύτερος ὢν οὔτ' ἐποίησε κακὸν οὐδέν οὔτ' αἰτίαν ἔσχεν.

49. Ἀλλὰ Σωκράτης γ', ἔφη ὁ κατήγορος, τοὺς πατέρας προπηλακίζειν ἐδίδασκε, πείθων μὲν τοὺς συνόντας ἑαυτῷ σοφωτέρους ποιεῖν τῶν πατέρων, φάσκων δὲ κατὰ νόμον ἐξεῖναι ἰ παρανοίας ἐλόντι τὸν πατέρα δῆσαι, τεκμηρίῳ τούτῳ χρώμενος, ὡς τὸν ἀμαθέστερον ὑπὸ τοῦ σοφωτέρου νόμιμον εἶη δεδέσθαι.

50. Σωκράτης δὲ τὸν μὲν ἀμαθίας ἕνεκα δεσμεύοντα δικαίως ἂν καὶ αὐτὸν ᾤετο δεδέσθαι ὑπὸ τῶν ἐπισταμένων, ἃ μὴ αὐτὸς ἐπίσταται· καὶ τῶν τοιούτων ἕνεκα πολλάκις ἐσκόπει, τί διαφέρει μανίας ἀμαθίας· καὶ τοὺς μὲν μαινομένους ᾤετο συμφερόντως ἂν δεδέσθαι καὶ ἑαυτοῖς καὶ τοῖς φίλοις, τοὺς δὲ μὴ ἐπισταμένους τὰ δέοντα δικαίως ἂν μαιθάνειν παρὰ τῶν ἐπισταμένων.

51. ἀλλὰ Σωκράτης γε, ἔφη ὁ κατήγορος, οὐ μόνον τοὺς πατέρας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους συγγενεῖς ἐποίει ἐν ἀτιμίας εἶναι παρὰ τοῖς ἑαυτῷ συνοῦσι, λέγων, ὡς οὔτε τοὺς κάμνοντας οὔτε τοὺς δικαζομένους οἱ συγγενεῖς ὠφελούσιν, ἀλλὰ τοὺς μὲν οἱ ἰατροί, τοὺς δὲ οἱ συνδικεῖν ἐπιστάμενοι.

52. ἔφη δὲ καὶ περὶ τῶν φίλων αὐτὸν λέγειν, ὡς οὐδὲν ὄφελος εὔνοιας εἶναι, εἰ μὴ καὶ ὠφελεῖν δυνήσονται· μόνους δὲ φάσκειν αὐτὸν ἀξίους εἶναι τιμῆς τοὺς εἰδότες τὰ δέοντα καὶ ἐρμηνεύσαι δυναμένους. ἀναπέιθοντα οὖν τοὺς νέους αὐτόν, ὡς αὐτὸς εἶη σοφώτατος

τε καὶ ἄλλους ἱκανώτατος ποιῆσαι σοφούς, οὕτω διατιθέναι τοὺς ἑαυτῶ συνόντας, ὥστε μηδαμοῦ παρ' αὐτοῖς τοὺς ἄλλους εἶναι πρὸς αὐτόν.

53. ἐγὼ δ' αὐτόν οἶδα μὲν καὶ περὶ πατέρων τε καὶ τῶν ἄλλων συγγενῶν καὶ περὶ φίλων ταῦτα λέγοντα· καὶ πρὸς τούτοις γε δὴ, ὅτι τῆς ψυχῆς ἐξελευθέρουσης, ἐν ἣ ἴσως γίγνεται φρόνησις, τὸ σῶμα τοῦ οἰκειοτάτου ἀνθρώπου τὴν ταχίστην ἐξενεγκότες ἀφανίζουσιν.

54. ἔλεγε δ' ὅτι καὶ ζῶν ἕκαστος ἑαυτοῦ, ὃ πάντων μάλιστα φιλεῖ, τοῦ σώματος, ὃ τι ἂν ἄχρειον ἢ καὶ ἀνωφελές, αὐτὸς τε ἀφαιρεῖ καὶ ἄλλω παρέχει. αὐτοὶ τέ γε αὐτῶν οὐκ ἔστιν τε καὶ τρίχας καὶ τύλους ἀφαιροῦσι, καὶ τοῖς ἰατροῖς παρέχουσι, μετὰ πόνων τε καὶ ἀλγηδόνων καὶ ἀποτέμνειν καὶ ἀποκαίειν, καὶ τούτου χάριν οἴονται δεῖν αὐτοῖς καὶ μισθὸν τίνειν· καὶ τὸ σίαλον ἐκ τοῦ στόματος ἀποπτύουσι ὡς δύνανται πορρωτάτω, διότι ὠφελεῖ μὲν οὐδὲν ἐνόν, βλάπτει δὲ πολὺ μᾶλλον.

55. ταῦτ' οὖν ἔλεγεν, οὐ τὸν μὲν πατέρα ζῶντα κατορύττειν διδάσκων, ἑαυτὸν τε κατατέμνειν, ἀλλ' ἐπιδεικνύων, ὅτι τὸ ἄφρον ἄτιμόν ἐστι, παρεκάλει ἐπιμέλестhai τοῦ ὡς φρονιμώτατον εἶναι καὶ ὠφελιμώτατον, ὅπως, εἴαν τε ὑπὸ ἀδελφοῦ εἴαν τε ὑπ' ἄλλου τινὸς βούληται τιμᾶσθαι, μὴ τῷ οἰκείῳ εἶναι πιστεύων ἀμελῆ, ἀλλὰ πειράται, ὅφ' ὧν ἂν βούληται τι μᾶσθαι, τούτοις ὠφέλιμος εἶναι.

56. *Ἐφη δ' αὐτόν ὁ κατήγορος καὶ τῶν ἐνδοξοτάτων ποιητῶν ἐκλεγόμενον τὰ πονηρότατα καὶ τούτοις μαρτυρίαις χρώμενον διδάσκειν τοὺς συνόντας κακούργους τε εἶναι καὶ τυραννικούς, Ἡσιόδου μὲν τὸ

*Ἔργον δ' οὐδὲν ὄνειδος, ἀεργίη δέ τ' ὄνειδος·
τοῦτο δὴ λέγειν αὐτόν, ὡς ὁ ποιητῆς κελεύει μηδενὸς ἔργου μήτ' ἀδίκου μη

————— :::::::::::::::::::::::::::::::::::::: ————— □ C

Βιβλ.1, κεφ.4

1. Εἰ δέ τινες Σωκράτη νομίζουσι, ὡς εἶναι γράφουσι τε καὶ λέγουσι περὶ αὐτοῦ τεκμαιρόμενοι, προτρέψασθαι μὲν ἀνθρώπους ἐπ' ἀρετὴν κρατίστην γεγονέναι προαγαγεῖν δ' ἐπ' αὐτὴν οὐχ' ἱκανόν, σκεψάμενοι, μὴ μόνον ἃ ἐκεῖνος κολαστηρίου ἕνεκα τοὺς παντ' οἰόμενους εἰδέναι ἐρωτῶν ἤλεγχεν, ἀλλὰ καὶ ἃ λέγων συνημέρευε τοῖς συνδιατρίβουσι, δοκιμαζόντων εἰ ἱκανὸς ἢ βελτίους ποιεῖν τοὺς συνόντας.

2. λέξω δὲ πρῶτον, ἃ ποτε αὐτοῦ ἤκουσα περὶ τοῦ δαιμονίου διαλεγόμενου πρὸς Ἀριστόδημον τὸν μικρὸν ἐπικαλούμενον. καταμαθὼν γὰρ αὐτόν οὔτε θύοντα τοῖς θεοῖς οὔτε μαντικῆ χρώμενον, ἀλλὰ καὶ τῶν ποιούντων ταῦτα καταγελῶντα, εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Ἀριστόδημε, ἔστιν οὐστίνης ἀνθρώπους τεθαύμακας ἐπὶ σοφίᾳ; — Ἐγὼ γ', ἔφη. — καὶ ὅς, λέξον ἡμῖν, ἔφη, τὰ ὀνόματα αὐτῶν.

3. — Ἐπὶ μὲν τοίνυν ἐπῶν ποιήσει Ὅμηρον ἔγωγε μάλιστα τεθαύμακα, ἐπὶ δὲ διθυράμβῳ Μελανιππίδην, ἐπὶ δὲ τραγωδίᾳ Σοφοκλέα, ἐπὶ δὲ ἀνδριαντοποιίᾳ Πολυκλείτον, ἐπὶ δὲ ζωγραφίᾳ Ζεύξιν.

4. — Πότερά σοι δοκοῦσιν οἱ ἀπεργαζόμενοι εἶδωλα ἄφρονά τε καὶ ἀκίνητα ἀξιοθαυμαστότεροι εἶναι ἢ οἱ ζῶα ἔμφρονά τε ἐνεργά; — Πολὺ νῆ Δία, οἱ ζῶα, εἴπερ γε μὴ τύχη τινί, ἀλλ' ὑπὸ γνώμης ταῦτα γίγνεται. — Τῶν δὲ ἀτεκμάρτως ἐχόντων, ὅτου ἕνεκά ἐστι, καὶ τῶν φανερῶς ἐπ' ὠφελείᾳ ὄντων πότερα τύχης καὶ πότερα γνώμης ἔργα κρίνεις; — Πρέπει μὲν τὰ ἐπ' ὠφελείᾳ γιγνόμενα γνώμης εἶναι ἔργα.

5. — Οὐκ οὐκ σοὶ δοκεῖ οἱ ἐξ ἀρχῆς ποιῶν ἀνθρώπους ἐπ' ὠφελείᾳ προσθεῖναι αὐτοῖς δι' ὧν αἰσθάνονται ἕκαστα, ὀφθαλμοὺς μὲν, ὥστ' ὄραν τὰ ὀρατά, ὠτα δέ, ὥστ' ἀκούειν τὰ ἀκουστά; ὁσμῶν γε μὴν, εἰ μὴ ῥίνες προσετέθησαν, τί ἂν ἡμῖν ὄφελος ἦν; τίς δὲ ἂν αἰσθησῆς ἦν γλυκέων καὶ δριμέων καὶ πάντων τῶν διὰ στόματος ἡδέων, εἰ μὴ γλῶττα τούτων γνώμων ἐνειργάσθη;

6. πρὸς δὲ τούτοις οὐ δοκεῖ σοι καὶ τόδε προνοίας ἔργοις εἰκέναι, τό, ἐπεὶ ἀσθενῆς μὲν ἐστὶν ἡ ὄψις, βλεφάροις αὐτὴν θυρῶσαι, ἃ, ὅταν μὲν αὐτῇ χρῆσθαι τι δέη, ἀναπετάινουται, ἐν δὲ τῷ ὕπνῳ συγκλείεται; ὡς δ' ἂν μὴδὲ ἀνεμοὶ βλάπτωσιν, ἡθμὸν βλεφαρίδας ἐμφύσαι· ὀφρύσι τε ἀπογεισῶσαι τὰ ὑπὲρ τῶν ὀμμάτων, ὡς μὴδ' ὁ ἐκ τῆς κεφαλῆς ἰδρῶς κακοῦργῆ· τὸ δὲ τὴν ἀκοὴν δέχεσθαι μὲν πάσας φωνάς, ἐμπίμπλασθαι δὲ μήποτε· καὶ τοὺς

μὲν πρόσθεν ὀδόντας πᾶσι ζώοις οἴους τένειν εἶναι, τοὺς δὲ γομφίους οἴους παρὰ τούτων δεξαμένους λεαίνειν· καὶ στόμα μὲν, δι' οὗ, ὣν ἐπιθυμεῖ τὰ ζῶα, εἰσπέμπεται, πλησίον ὀφθαλμῶν καὶ ῥινῶν καταθεῖναι· ἐπεὶ δὲ τὰ ἀποχωροῦντα δυσχερῆ, ἀποστρέψαι τοὺς τοῦτων ὄχετους, ἢ δυνατόν προσωτάτω, ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων· ταῦτα οὕτω προνοητικῶς πεπραγμένα ἀπορεῖς πότερα τύχης ἢ γνώμης ἔργα ἐστίν;

7. – Οὐ μὰ τὸν Δι', ἔφη, ἀλλ' οὕτω γε σκοπομένῳ πάνυ ἔοικε ταῦτα σοφοῦ τινος δημιουργοῦ καὶ φιλοζώου τεχνήματι. – Τὸ δὲ ἐμφῦσαι μὲν ἔρωτα τῆς τεχνοποιίας, ἐμφῦσαι δὲ ταῖς γειναμέναις ἔρωτα τοῦ ἐκτρέφειν, τοῖς τραφεῖσι μέγιστον μὲν πόθον τοῦ ζῆν, μέγιστον δὲ φόβον τοῦ θανάτου; – Ἀμέλει καὶ ταῦτα ἔοικε μηχανήμασί τινος ζῶα εἶναι βουλευσαμένου.

8. – Σὺ δὲ σαυτὸν φρόνιμόν τι δοκεῖς ἔχειν, ἄλλοθι δὲ οὐδαμοῦ οὐδὲν οἶε φρόνιμον εἶναι; καὶ ταῦτ' εἰδώς, ὅτι γῆς τε μικρὸν μέρος ἐν τῷ σώματι πολλῆς οὕσης ἔχεις καὶ ὑγροῦ βραχὺ πολλοῦ ὄντος, καὶ τῶν ἄλλων δήπου μεγάλων ὄντων ἐκάστου μικρὸν μέρος λαβόντι τὸ σῶμα συνήρμοσταί σοι· νοῦν δὲ μόνον ἄρα οὐδαμοῦ ὄντα σε εὐτυχῶς πως δοκεῖς συναρπάσαι, καὶ τάδε τὰ ὑπερμεγέθη καὶ πλήθος ἄπειρα δι' ἀφροσύνην τινὰ οὕτως οἶε εὐτάκτως ἔχειν;

9. – Μὰ Δί', οὐ γὰρ ὁρῶ τοὺς κυρίου, ὥσπερ τῶν ἐνθάδε γιγνομένων τοὺς δημιουργούς. – Οὐδὲ γὰρ τὴν σαυτοῦ σύγγε ψυχὴν ὁρᾷς, ἢ τοῦ σώματος κυρία ἐστίν· ὥστε κατὰ γε τοῦτο ἔξεστί σοι λέγειν, ὅτι οὐδὲν γνώμη, ἀλλὰ τύχη πάντα πράττεις.

10. καὶ ὁ Ἀριστόδημος, Οὔτοι, ἔφη, ἐγώ, ὦ Σώκρατες, ὑπερορῶ τὸ δαιμόνιον, ἀλλ' ἐκεῖνο μεγαλοπρεπέστερον ἡγοῦμαι ἢ ὡς τῆς ἐμῆς θεραπείας προσδεῖσθαι. – Οὐκοῦν, ἔφη, ὅσω μεγαλοπρεπέστερον ἀξιῶ σε θεραπεύειν, τοσοῦτ' ἄλλο τιμητέον αὐτό.

11. – Εὐ ἴσθι, ἔφη, ὅτι, εἰ νομίζοιμι θεοὺς ἀνθρώπων τι φροντίζειν, οὐκ ἂν ἀμελοῖην αὐτῶν. – Ἐπειτ' οὐκ οἶε φροντίζειν; οἱ πρῶτον μὲν μόνον τῶν ζώων ἀνθρωπον ὀρθὸν ἀνέστησαν· ἢ δὲ ὀρθότης καὶ προορᾶν πλέον ποιεῖ δύνασθαι καὶ τὰ ὑπερθεῖν ἄλλοι θεᾶσθαι καὶ ἦττον κακοπαθεῖν· ἔπειτα τοῖς μὲν ἄλλοις ἐρπετοῖς πόδας ἔδωκαν, οἱ τὸ πορεύεσθαι μόνον παρέχουσιν· ἀνθρώπῳ δὲ καὶ χεῖρας προσέθεσαν, αἱ τὰ πλεῖστα, οἷς εὐδαιμονέστεροι ἐκείνων ἐσμέν, ἐργάζονται.

12. καὶ μὴν γλώτταν γε πάντων τῶν ζώων ἐχόντων, μόνην τὴν τῶν ἀνθρώπων ἐποίησαν οἱ ἂν ἄλλοτε ἀλλαχῆ ψάουσαν τοῦ στόματος ἄρθρον τε τὴν φωνήν, καὶ σημαίνειν πάντα ἀλλήλοις, ἃ βουλόμεθα. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὰς τῶν ἀφροδισίων ἡδονὰς τοῖς μὲν ἄλλοις ζώοις δοῦναι περιγράξαι τὸς ἔτους χρόνον, ἡμῖν δὲ συνεχῶς μέχρι γήρωσ ταῦτα παρέχουσιν;

13. οὐ τοίνυν μόνον ἤρκεσε τῷ θεῷ τοῦ σώματος ἐπιμεληθῆναι, ἀλλ' ὅπερ μέγιστόν ἐστι, καὶ τὴν ψυχὴν κρατίστην ἀνθρώπῳ ἐνέφυσε. τίνας γὰρ ἄλλου ζώου ψυχὴ πρῶτα μὲν θεῶν τῶν τὰ μέγιστα καὶ κάλλιστα συνταξάντων ἦσθηται ὅτι εἰσί; τί δὲ φύλον ἄλλο ἢ ἀνθρώπου θεοὺς θεραπεύουσι; ποία δὲ ψυχὴ τῆς ἀνθρωπίνης ἰκανωτέρα προφυλάττεσθαι ἢ λιμὸν ἢ δίψος ἢ ψύχη ἢ θάλπη, ἢ νόσοις ἐπικουρῆσαι, ἢ ῥώμην ἀσκῆσαι, ἢ πρὸς μάθησιν ἐκπονῆσαι, ἢ ὅσα ἂν ἀκούση ἢ ἴδῃ ἢ μάθῃ ἰκανωτέρα ἐστὶ διαμεμνησθαι;

14. οὐ γὰρ πάνυ σοι κατάδηλον, ὅτι παρὰ τᾶλλα ζῶα ὥσπερ θεοὶ ἀνθρωποὶ βιοτεύουσι, φύσει καὶ τῷ σώματι καὶ τῇ ψυχῇ κρατιστεύοντες; οὔτε γὰρ βοὸς ἂν ἔχων σῶμα, ἀνθρώπου δὲ γνώμην, ἐδύνατ' ἂν πράττειν ἃ ἐβούλετο, οὔθ' ὅσα χεῖρας ἔχει, ἄφρονα δ' ἐστὶ, πλέον οὐδὲν ἔχει. σὺ δ' ἀμφοτέρων τῶν πλείστου ἀξίῳ τετυχηκῶς οὐκ οἶε σοῦ θεοὺς ἐπιμέλεσθαι; ἀλλ' ὅταν τι ποιήσωσιν, νομεῖς αὐτοὺς σοῦ φροντίζειν;

15. – Ὅταν πέμπωσιν, ὥσπερ σὺ φῆς πέμπειν αὐτοὺς, συμβούλους ὅ τι χρὴ ποιεῖν καὶ μὴ ποιεῖν. – Ὅταν δὲ Ἀθηναίοις, ἔφη, πυνθανομένοις τί διὰ μαντικῆς φράζωσιν, οὐ καὶ σὺ ἰδοκεῖς φράζειν αὐτούς; οὐδ' ὅταν τοῖς Ἑλλήσι τέρατα πέμποντες προσεμαίνωσιν, οὐδ' ὅταν πᾶσιν ἀνθρώποις, ἀλλὰ μόνον σὲ ἐξαιροῦντες ἐν ἀμελείᾳ κατατίθενται;

16.

Βιβλ.2, κεφ.1

21. καὶ Πρόδικος δὲ ὁ σοφὸς ἐν τῷ συγγράμματι τῷ περὶ Ἑρακλέους, ὅπερ δὴ καὶ πλείστοις ἐπιδείκνυται, ὡσαύτως περὶ τῆς ἀρετῆς ἀποφαίνεται, ὡδὲ πως λέγων, ὅσα ἐγὼ μέμνημαι. φησὶ γὰρ Ἑρακλέα, ἐπεὶ ἐκ παίδων εἰς ἡβὴν ὥρμητο, ἐν ἧ ὁ νεὸς ἤδη αὐτοκράτορες γιγνόμενοι δηλοῦσιν, εἴτε τὴν δι' ἀρετῆς ὁδὸν τρέφονται ἐπὶ τὸν βίον, εἴτε τὴν διὰ κ ακίας, ἐξελτόντα εἰς ἡσυχίαν καθῆσθαι ἀποροῦντα, ποτέραν τῶν ὁδῶν τράπηται·

22. καὶ φανῆναι αὐτῷ δύο γυναῖκας προσιέναι μεγάλας, τὴν μὲν ἑτέραν εὐπρεπῆ τε ἰδεῖν καὶ ἐλευθέριον φύσει, κεκοσμημένην τὸ μὲν χρῶμα καθαρειότητι, τὰ δὲ ὄμματα αἰδοῖ, τὸ δὲ σχῆμα σωφροσύνη, ἐσθῆτι δὲ λευκῇ, τὴν δ' ἑτέραν τεθραμμένην μὲν εἰς πολυσαρκίαν τε καὶ ἀπαλότητα, κεκαλλωπισμένην δὲ τὸ μὲν χρῶμα, ὥστε λευκοτέραν τε καὶ ἐρυθροτέραν τοῦ ὄντος δοκεῖν φαίνεσθαι, τὸ δὲ σχῆμα, ὥστε δοκεῖν ὀρθοτέραν τῆς φύσεως εἶναι, τὰ δὲ ὄμματα ἔχειν ἀναπεπταμένα, ἐσθῆτα δὲ, ἐξ ἧς ἂν μάλιστα ἡ ὥρα διαλάμποι· κατ' ἀσκοπεῖσθαι δὲ θαμὰ ἑαυτήν, ἐπισκοπεῖν δὲ καὶ εἰ τις ἄλλος αὐτὴν θεᾶται, πολλάκις δὲ καὶ εἰς τὴν ἑαυτῆς σκιάν ἀποβλέπειν.

23. ὡς δ' ἐγένοντο πλησιαιότερον τοῦ Ἑρακλέους, τὴν μὲν πρόσθεν ῥηθεῖσαν ἰέναι τὸν αὐτὸν τρόπον, τὴν δ' ἑτέραν φθάσαι βουλομένην προσδραμεῖν τῷ Ἑρακλεῖ καὶ εἰπεῖν, Ὁρῶ σε, ὦ Ἑράκλειε, ἀποροῦντα, ποῖαν ὁδὸν ἐπὶ τὸν βίον τράπη. ἐὰν οὖν ἐμὲ φίλην ποιήσῃ, τὴν ἡδίστην τε καὶ ῥάστην ὁδὸν ἄξω σε, καὶ τῶν μὲν τερπνῶν οὐδενὸς ἀγευστος ἔσει, τῶν δὲ χαλεπῶν ἀπειρος διαβιώσει.

24. πρῶτον μὲν γὰρ οὐ πολέμων οὐδὲ πραγμάτων φροντιεῖς, ἀλλὰ σκοπούμενος διέσει, τί ἂν χαρισόμενος ἢ σιτῶν ἢ ποτῶν εὐρεῖς, ἢ τί ἂν ἰδῶν ἢ ἀκούσας τερφθείης, ἢ τίνων ἂν ὀσφραϊνόμενος ἢ ἀπτόμενος ἡσθεῖης, καὶ πῶς ἂν μαλακώτατα καθεύδοις, καὶ πῶς ἂν ἀπὸ οὐράτων τούτων πάντων τυγχάνοις.

25. ἐὰν δὲ ποτε γένηταί τις ὑπωψία σπάνεως ἀφ' ὧν ἔσται ταῦτα, οὐ φόβος, μή σε ἀγάγῃ ἐπὶ τὸ ποιοῦντα καὶ τάλαιποροῦντα τῷ σώματι καὶ τῇ ψυχῇ ταῦτα πορίζεσθαι, ἀλλ' οἷς ἂν οἱ ἄλλοι ἐργάζωνται, τούτοις σὺ χρήσει, οὐδενὸς ἀπεχόμενος ὅθεν ἂν δυνατὸν ἦ τι κερδαίνει. πανταχόθεν γὰρ ὠφελεῖσθαι τοῖς ἐμοὶ συνοῦσιν ἐξουσίαν ἐγὼ παρέχω.

26. καὶ ὁ Ἑρακλῆς ἀκούσας ταῦτα, ὦ γυναι, ἔφη, ὄνομα δέ σοι τί ἐστίν; ἡ δὲ, Οἱ μὲν ἐμοὶ φίλοι, ἔφη, καλοῦσί με Εὐδαιμονίαν, οἱ δὲ μισοῦντές με ὑποκοριζόμενοι ὀνομάζουσι Κ ακίαν.

27. καὶ ἐν τούτῳ ἡ ἑτέρα γυνὴ προσελθοῦσα εἶπε, Καὶ ἐγὼ ἦκω πρὸς σέ, Ἑράκλειε, εἰδυῖα τοὺς γεννήσαντάς σε καὶ τὴν φύσιν τὴν σὴν ἐν τῇ παιδείᾳ καταμαθοῦσα, ἐξ ὧν ἐλπίζω, εἰ τὴν πρὸς ἐμὲ ὁδὸν τράπῃ, σφόδρ' ἂν σε τῶν καλῶν καὶ σεμνῶν ἀγαθῶν ἐργάτην γενέσθαι, καὶ ἐμὲ ἔτι πολὺ ἐντιμοτέραν καὶ ἐπ' ἀγαθοῖς διαπρεπεστέραν φανῆναι. οὐκ ἔξαπατήσω σε προοιμίῳ ἡδονῆς, ἀλλ', ἥπερ οἱ θεοὶ διέθεσαν, τὰ ὄντα διηγῆσομαι μετ' ἀληθείας.

28. τῶν γὰρ ὄντων ἀγαθῶν καὶ καλῶν οὐδὲν ἄνευ πόνου καὶ ἐπιμελείας θεοὶ διδῶσιν ἀνθρώποις, ἀλλ' εἴτε τοὺς θεοὺς ἴλεως εἶναι σε βούλει, θεραπευτέον τοὺς θεοὺς, εἴτε ὑπὸ φίλων ἐθέλεις ἀγαπᾶσθαι, τοὺς φίλους εὐεργετητέον, εἴτε ὑπὸ τίνος πόλεως ἐπιθυμεῖς τιμᾶσθαι, τὴν πόλιν ὠφελιτέον, εἴτε ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος πάσης ἀξιοῖς ἐπ' ἀρετῇ θαυμάζεσθαι, τὴν Ἑλλάδα πειρατέον εὐ ποιεῖν, εἴτε γῆν βούλει σοι καρποὺς ἀφθόλους φέρειν, τὴν γῆν θεραπευτέον, εἴτε ἀπὸ βοσκημάτων οἶει δεῖν πλουτίζεσθαι, τῶν βοσκημάτων ἐπιμελητέον, εἴτε διὰ πολέμου ὀρμᾶς αὐξεσθαι καὶ βούλει δύνασθαι τοὺς τε φίλους ἐλευθεροῦν καὶ τοὺς ἐχθροὺς χειροῦσθαι, τὰς πολεμικὰς τέχνας αὐτάς τε παρὰ τῶν ἐπισταμένων μαθητέον καὶ ὅπως αὐταῖς δεῖ χρῆσθαι ἀσκητέον· εἰ δὲ καὶ τῷ σώματι βούλει δυνατὸς εἶναι, τῇ γυνάμῃ ὑπηρετεῖν ἐθιστέον τὸ σῶμα καὶ γυμναστέον πόνοις καὶ ἰδρώτι.

29. καὶ ἡ Κακία ὑπολαβοῦσα εἶπεν, ὡς φησὶ Πρόδικος, Ἐννοεῖς, ὦ Ἑράκλειε, ὡς χαλεπὴν καὶ μακρὰν ὁδὸν ἐπὶ τὰς εὐφροσύνας ἡ γυνὴ σοι αὕτη διηγείται; ἐγὼ δὲ ῥαδίαν καὶ βραχείαν ὁδὸν ἐπὶ τὴν εὐδαιμονίαν ἄξω σε.

30. καὶ ἡ Ἀρετὴ εἶπεν, ὦ τλήμων, τί δὲ σὺ ἀγαθὸν ἔχεις; ἡ δὲ ἡδὺ οἶσθα, μηδὲν τούτων ἕνεκα πράττειν ἐθέλουσα; ἥτις οὐδὲ τὴν τῶν ἡδέων ἐπιθυμίαν ἀναμένεις, ἀλλὰ πρὶν ἐπιθυμῆσαι πάντων ἐμπίμπλασαι, πρὶν μὲν πεινῆν ἐσθίουσα, πρὶν δὲ διψῆν πίνουσα, καὶ ἵνα μὲν ἡδέως φάγης, ὄψοποιούς μηχανώμενη, ἵνα δὲ ἡδέως πίης, οἶνους τε πολυτελεῖς παρασκευάζει καὶ τοῦ θέρους χιόνα περιθέουσα ζητεῖς, ἵνα δὲ καθυπνώσης ἡδέως, οὐ μόνον τὰ

